

שאלות ותשובות לסיכום מסכת עירובין

יש מי שצדד שאפילו אם יש אדם שמכיר היכן הטהורה אלא שאינו מזומן כאן – אינו עירוב מפני שאין יכול לאכלה, ואין די בכך שהמכיר יוכל לאכלה לכשיראנה (עפ"י חדושים ובאורים. ולכאורה נראה שאם אפשר לשאלו במשך השבת הרי זה עירוב, וכמו אילו היה המפתח מונח ביד אותו אדם מבעוד יום).

ב. 'כבר זו היום חול ולמחר קדש' ואמר: עירבו לי בה – עירובו עירוב [אפילו למאן דאמר 'תחילת היום קונה עירוב' (תוס') – שמספק לא ירדה עליה קדושה עד הלילה, וכבר חל העירוב]. 'היום קדש ולמחר חול' – אין עירובו עירוב [שמספק לא פקעה קדושתה ממנה עד הלילה].
הרשב"א כתב שמסתבר דוקא אם אמר 'למחר קדש' שמשמעו זמן ברור, לכך עירובו עירוב, אבל אמר 'כשתחשך' הרי בכניסת היום אינו ראוי. ובתוס' ורישב"א ועוד ראשונים לא נקטו כן.

ג. האומר עירבו לי בתבית זו של טבל שתותר רק לכשתחשך [כגון שהיה נתון בכד-טבול-יום ואמר הרי זו תרומת מעשר לכתשתחשך] – לא אמר כלום. רבא רצה לתלות זאת בשאלה אם סוף היום קונה עירוב או תחילת היום, שאם תחילת היום קונה – יש ממש בדבריו שהרי בתחילת היום כבר היא מותרת (ואין לומר מספק לא חלה קדושה כדלעיל, כי כאן אינו מקפיד שתהא חול היום אלא רק שיצא הכד מתורת טבול יום (תוס'), או מפני שלא אמר 'למחר'. רשב"א. וע"ע ר"ן). ורב פפא דחה שצריך סעודה הראויה מבעוד יום, הלכך אינו עירוב.

דפים לו – לז

סח. א. האם מתנה אדם על עירובו שיהא למזרח או למערב וכד', על פי מאורע שיארע למחר או על פי מה שיחליט מחר?

ב. האם יש 'ברירה' אם אין?

ג. מהן הנפקות המבוארות בסוגיא בשאלת 'ברירה'?

א. מניח אדם שני עירובין ומתנה ואומר: אם באו נכרים מן המזרח – עירובי למערב. מן המערב – עירובי למזרח. אם באו לכאן ולכאן – למקום שארצה אלך. לא באו לא לכאן ולא לכאן – הריני כבני עירי. וכן, אם בא חכם מן המזרח – עירובי למזרח וכו'. [בא לכאן ולכאן – למקום שארצה אלך. רבי יהודה אומר: היה אחד מהם רבו – הולך אצל רבו. היו שניהם רבותיו – למקום שירצה ילך (אפילו אחד רבו מובהק. תוס'). וחכמים סוברים, פעמים נוח לו בחברו יותר מרבו].

מבואר בגמרא שלדעת התנאים הסוברים 'אין ברירה' אפילו בדינים דרבנן (כמפורט להלן), אין מועילה התנאה זו אלא בכגון שכבר הוברר הדבר בשעת חלות העירוב דהיינו בכניסת השבת, כגון שכבר באו הנכרים מצד אחד אלא שהוא אינו יודע מהיכן באו ומתנה שיהא עירובו לפי מה שכבר באו, אבל כשלא נחלט באותה שעה – אין אומרים יוברר אחר כך למפרע היכן עירובו (רבי יוחנן אליבא דברייתא דאיו בדעת רבי יהודה).

כיוצא בזה, המניח עירוב לשבתות הרבה ואומר שבכל שבת ושבת יחליט אם ברצונו לערב בו אם לאו; אם רצה מבעוד יום של כל שבת – עירובו עירוב. ואם משחשכה – נחלקו תנאים [בשאלת 'ברירה'] האם עירובו עירוב אם לאו.

והוא הדין באומר לחמשה: הריני מערב על איזה מכם שארצה – אם 'יש ברירה' יכול הוא להחליט בתוך השבת לאיזה מהם מערב.

א. יש מחלקים בדין ברירה בין תולה בדעת עצמו או בדעת אחרים (כדלהלן). ולפי זה כשמתנה הדבר רק באחרים – עירובו עירוב, אבל 'למקום שארצה אלך' – אין מועיל (עפ"י תוס').
 ב. להלכה עירובו עירוב בכל האופנים [שהרי תחומין דרבנן] (עפ"י רמב"ם עירובין ח,ג; או"ח תיג).
 ואפילו אם יודע בעצמו שבין השמשות לא החליט כלום – יכול להחליט בתוך השבת ויוברר הדבר למפרע. ואולם אם מבעוד יום החליט שלא להשתמש בעירוב, אעפ"י שנתרצה בשבת – אין עירובו עירוב. (עפ"י גאון יעקב; שער הציון תיג,ב).

ב. נחלקו תנאים ואמוראים האם יש ברירה, לומר הוברר הדבר למפרע אם הדבר חל וכיצד, אם לא; לתנא קמא דמתניתין יש ברירה (עכ"פ בדין דרבנן, בעירוב תחומין כנ"ל).

וכן היא שיטת רבי יהודה לפי תנא דמתניתין, וכן נקט עולא. ואילו רב נקט בשיטת רבי יהודה כפי ששנה איו שאין ברירה, שכן נשנה בדין הלוקח יין מבין הכותים, שרבי מאיר מתיר לומר מה שאני עתיד להפריש לאחר זמן יהא תרומה ומעשרות, ואוכל מיד על סמך אמירה זו, ורבי יהודה רבי יוסי ורבי שמעון אוסרים – שלשיתם 'אין ברירה'. [אבל עולא שנה את רבי מאיר ורבי יהודה בשיטה אחת מול רבי יוסי ורבי שמעון].

רבא אמר [דלא כרב יוסף]: אף לדעת האוסרים בלוקח יין, יתכן שיש ברירה [וכן סובר רבי שמעון לדעתו. ואף רבי יהודה ורבי יוסי (כן פירש בתו"ח)], וטעמם לאסור להסתמך על הפרשה עתידית הוא מחשש בקיעת הגוד. ולפי הסבר קודם אמרו שטעמם משום שבתרומה צריך שיהיו שירייה ניכרים (שנאמר ראשית). רב יוסף נקט [שלא כסברת רבא] שאין חילוק בין דינים דאורייתא לדרבנן לענין זה, אלא התנאים הסוברים ברירה סוברים כן אף בדאורייתא, והסוברים אין ברירה – אף בדרבנן (וכן נראה דעת רב שהוכיח מהלוקח יין כדנתי איו ודלא כמתני, ולא חילק בין דאורייתא לדרבנן. עפ"י ראשונים).

[רב סובר יש ברירה בין בדרבנן בין בדאורייתא. שמואל ורבי יוחנן סוברים בשניהם אין ברירה, ורב אסי מסופק. ורבי אושעיא סובר בדרבנן יש ברירה ובדאורייתא אין (כן הסיקו בגמרא נביצה), וכן דרש מר זוטרא הלכה כמותו (ע' ביצה לו וב"ק ט ובראשונים). יש מפרשים שלראב"י (בנדרים מו.) יש ברירה אף בדאורייתא, ופסקו כמותו רב הונא ורבי אלעזר (שם ע"ב וב"ק נא)].

א. נידון 'ברירה' שייך רק במקום שחלות הדבר מותנה בבירורו, אבל דבר שיכול לחול ללא שיבורר, כגון במכירה ומתנה ונדר – חל אעפ"י שאינו מבורר לדברי הכל (שו"ת הרשב"א ח"ב פב. ונראה שזו כוונת התור"ד [תליתאה] כאן לענין כהן המקריב קרבן 'לשם בעליו' כשאין הבעלים מבוררים. וע"ע עונג יום טוב קסו אודות קידוש שתי הלחם מתוך ארבע, שהואיל ולא אכפת לו אלו לחמים יתקדשו – חל אעפ"י שאין ברירה. וכע"ז בחדושי הגר"ר בנגיס ח"ב ס,ה בבאור התוס' במנחות עח: וע"ש פ. ד"ה הפריש ובצ"ק).

ב. יש אומרים שבמקום שאין צריך בירור למפרע אלא די בבירור שמכאן ולהבא, הכל מודים שיש ברירה [יתכן אפילו באופן שרוצה שיחול מעכשיו] (ע' בקצוה"ח סא סק"ג שהראה בזה מחלוקת הראשונים [ונראה שלסברא זו כיוון הר"י קורקוס (מעש"ש ד,טו) המובאת בסמוך. אך יתכן שזה דוקא בשני דברים נפרדים כגון בעישור שני רימונים או חילול על סלע אחד מתוך כמה, אבל לא בדבר שאינו מבורר מעצם מהותו כגון בעישור יין – כן משמע בתור"ד]. וע"ע שערי ישר ג,כב; חדושי הגר"ר בנגיס ח"ב ס,ה. ולכאורה נראה שלמ"ד אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, ודאי מועיל גם בדבר שאינו מבורר עתה ויתברר לאחר

- זמן [כסברת קצוה"ח סא סק"ג, אלא שמדבריו נראה שנקט בפשיטות שחל אף למפרע ושותה מיד, וזה צ"ע מנין, שאין ללמוד זאת מהקנאת דשלב"ע].
- ג. אם בזמן חלות הדבר היה מוחלט ומבורר, אעפ"י שעדיין אינו ידוע לאדם העושה – לדברי הכל חל הדבר ואין כאן שאלת 'ברירה', וכפי שנתבאר לעיל בדין המערב על הספק אם כבר בא חכם. ואפילו לא הוברר הדבר בשעת העשייה אלא בשעת חלותו, כגון שבשעה שהניח העירוב עדיין לא בא חכם אלא בבין השמשות (ע' אבני נזר אה"ע שסה, ח).
- ד. כלל גדול הוא שאין שייך לומר 'ברירה' בדבר שהוכר איסורו ואחר כך נתערב אלא בדבר שאיסורו נולד בתערובת (תוס' תמורה ל. ועוד).
- ה. יש מהאמוראים הסוברים לחלק בין תולה בדעת אחרים – שיש ברירה, לתולה בדעת עצמו – שאין ברירה (אביי ורב משרשיא ורבינא גטין כה. וכ"כ התוס' ד"ה לא וד"ה קסבר) בדעת רב אליבא דרבי יהודה, ובדעת רב יוסף אליבא דר"ש. ויש שאין מחלקים בדבר (רבא בגטין. וכ"כ התוס' בדעת רבי יוחנן. וע' תו"ח).
- ויש מחלקים בין דבר המתברר ע"י פעולת האדם – שאין ברירה, לדבר המתברר מאליו כגון בירידת גשמים או מיתה (עפ"י תור"פ בדעת רבי יוסי).
- ו. התוס' (בד"ה דברי) כתבו להוכיח שאפילו רבי מאיר ורבי יהודה (לעולא ולרבה) הסוברים 'ברירה', זהו רק כשמברר דבריו ומתנה כן בפירוש, אבל בלאו הכי אין אומרים 'הוברר הדבר למפרע' [ואפילו בתולה בדעת אחרים. עתוס' (סד"ה לא) בדעת רב אליבא דרבי יהודה], כגון באחים שחלקו נכסי מורישם, אין אומרים הוברר למפרע שמה שהגיע לחלקו היה שלו מעיקרא. ועוד כתבו (בד"ה רבי יוסי) לחלק לדעת רבי יוסי בין מצב שודאי יוברר אחר כך לכאן או לכאן [כגון אם ירדו גשמים אם לאו] – שיש ברירה, ובין מצב שיתכן ולא יבוא הדבר לידי בירור [כגון בלוקח יין, שלא יבוא לידי הפרשה כלל]. ואין הדבר מוסכם (ע' קצוה"ח סא סק"ג).
- ז. לפי הסבר אחד בתוס' (מובא להלן), אף אם נוקטים 'אין ברירה' – חל הדבר באופן לא מבורר, כגון בקריאת שם תרומה שלא בירר מקומה, הריהי מעורבת בתוך הפירות [עכ"פ כשיש שיריים ניכרים]. (וכן י"א בדעת רש"י בחולין יד. ובדעת הריטב"א יבמות כג: – ע' בשיעורי ר' שמואל קדושין נא. וכן י"א בדעת התוס' ב"ב פז: (ע"ש אילת השחר). וע"ע חז"א דמאי טז, ט).
- ח. יש מקום לומר שאפילו לדעת האומרים אין ברירה, זהו רק לענין שנסמוך על הברירה להקל, אבל לחומרא חוששים (עפ"י ר"ן בבאור קושית הגמרא 'אלא מעתה...'). ולפי זה בדין 'שני לוגין' אם עבר והפריש, חלה תרומה לחומרא אף לרבי שמעון.
- ט. להלכה, כמה ראשונים כתבו שיש ברירה אף בדאורייתא (רבנו תם בספר הישר – חדושים שיא ומוכא בראשונים [אבל בתוס' תמורה ל. ובר"ן נדרים מה: הביאו בשם ר"ת שפסק אין ברירה]; תורי"ד. וכן מבואר בתוס' תמורה ל. ובשו"ת הרשב"א ח"ב פב ובר"ן נדרים מה: בשם ר"י. וע' באו"ז הל' ע"ז רי).
- ויש אומרים רק בדרבנן (עפ"י רמב"ם מעשרות רפ"ז תרומות א, כא עירובין ה, ז יו"ט ה, כ; וכן נראית דעת הרי"ף ביצה; שו"ת הרשב"א ח"ב פב ובספרו עבודת הקדש בית נתיבות ה, ר"ן נדרים מה: ועוד. ופירש הר"ן פ"ג דגטין) הטעם מפני שהדבר ספק להלכה, הלכך יש להחמיר בשל תורה ולהקל בדרבנן.
- [ודבר שעיקרו מדאורייתא – ע' רעק"א שכתב הוכיח מסוגית הגמרא שכל ששרשו דאורייתא אין בו ברירה (וכסברת התוס' בד"ה מאן). ואולם הכס"מ (מעש"ש ד, טו) נקט שמעשר בזה"ו אומרים בו 'ברירה'. וע"ע שער המלך עירובין ה, ז (דף יד ע"ג); שו"ת ר"י מסלוצק יד.
- ודבר שיש לו נפקותא דאורייתא, יש אומרים שגם לגבי הלכות דרבנן אין ברירה – ע' שפת אמת שבת פב;; שו"ת ר"י מסלוצק יד עמ' עז.

יש אומרים שבמעשר בהמה שספקו להקל, אף בשל תורה אומרים 'אין ברירה' מפני שהדבר ספק (עפ"י בית שמואל קלא סק"ד בדעת הרמב"ם).
 ויש מי שפסק אין ברירה [אף מדרבנן, וכן אף לקולא בדין תורה] (עפ"י ראב"ן הל' גטין; רש"ל).

ג. מלבד הנפקות הנ"ל לענין עירוב ותרומות ומעשרות, מבוארות בסוגיא נפקותות נוספות בשאלת 'ברירה'; –

שתי נשים שלקחו את קיניהן בעירוב או שנתנו במשותף דמי קיניהן לכהן; אם 'יש ברירה' – איזה שירצה יקריב עולה ואיזה שירצה יקריב חטאת, ואם לאו – צריך לברר הקרבן בשעת לקיחתו (מי הוא בעליו, לפרש"י, או שם הקרבן – לפהתוס').

מפרש"י מבואר שאף אם 'אין ברירה', מועיל שיתנו הנשים מראש שכל מה שיקריב הכהן לשם אחת מהן יהא שלה, כיון שהדבר ביד כהן לפרש הקרבן עשייתו.
 והתוס' חולקים וסוברים שזה בכלל גידון 'ברירה', שתולות הדבר ביד כהן שעל ידו יתברר של מי כל קן. ולדבריהם אין מועיל אלא אם בשעת קניית הקנים היה הדבר מבורר. וכן מועיל אם מראש התנו שאין להן קנין וחלק בקנים עד שיברר הכהן (עפ"י ריטב"א ועוד).
 וברמב"ם (פסוה"מ ח, ה) משמע שמועיל בכל אופן, אף בלא התנאה מפורשת, ואעפ"י שפסק בדאורייתא אין ברירה – יש לפרש שלאחר שהביאו דברי רב חסדא שביד הכהן לפרש, אעפ"י שלא התנו כהתנו דמי (כסף משנה).

חבר שהיה הולך לשוק ליקח ירק של דמאי לעצמו ולעם הארץ ששלחו לכך; אם יש ברירה – אין החבר צריך לעשר על מה שנותן לעם הארץ, כי כשנותנו לעם הארץ מתברר שמתחילה לצרכו לקחו ואין חבר זה מוכרו לו. ואם אין ברירה – צריך לעשר.

פסק הרמב"ם (מעשר י, ח) שפטור מלעשר.

האומר מעשר שיש לי בביתי מחולל על סלע שתעלה בידי מן הכיס; אם יש ברירה – מחולל (מעכשיו, כשתעלה. ריטב"א). ואם לאו – לא חילל [אלא אם כן יש לו סלע אחת. וכן כשאומר 'סלע חדשה שתעלה' ויש לו סלע חדשה אחת. (ואין גוזרים אטו יש לו שתיים ושלש. תוס').].

הרמב"ם (מעש"ש ד, טו) פסק שמחולל אעפ"י שפסק בדאורייתא אין ברירה. יש מפרשים שלכשהעלה הסלע הכל מודים שמחולל [והמחלוקת אינה על חלות הפדיון למפרע] (כן נראה לפרש דברי הר"י קורקוס שם, וכדלעיל). ויש אומרים מפני שתרומה בזמן הזה דרבנן (כס"מ וע' גם בכפתור ופרח ה). ובמרכה"מ הקשה ממש"כ הרמב"ם בהל' מעשר רפ"ז.

מקרים נוספים: היו לפניו שני רימונים של טבל, ואמר: אם ירדו גשמים היום – יהא זה תרומה על זה. ואם לאו – יהא זה תרומה על זה; מבואר בגמרא שאם אין צריך שיהיו השיריים ניכרים בשעת הפרשה – מה שעשה עשוי. וכתבו התוס' שתלוי הדבר בדין 'ברירה', שאם אין ברירה – אין בדבריו כלום. ועוד כתבו בשם מהר"י שאפילו אם אין ברירה, ודאי אחד מהם תרומה ומותר הכהן לאכלן.

מי שלקח פירות לו ולחברו ולא ביררם, והפריש תרו"מ ממקום אחר על החלק שלו בכל מקום שהוא, ואחר כך בירר חלקו וחלק חברו; אם נוקטים 'ברירה' – אוכל ואין צריך לעשר, שהוברר שאלו היו פירותיו מלכתחילה והרי תיקנם. ואם אין ברירה – צריך לעשר שוב (כן מבואר לפי גרסת ר"ח בדין 'עם הארץ שאמר לחבר' כפי שפרשו הראשונים).
 פרטי דינים בלוקח יין מבית הכותים ערב שבת עם חשכה – ע"ע ביומא נו.